

Frigörelsetidens svåra k(r)amp

av Bengt-Åke Wennberg

I vårt sekel lämnar vi allt mer auktoritära föreställningar och går in i ett sätt att resonera som kan kallas individualistisk solidaritet.

Denna nya individualism är inte egoistisk. Den förenas med medkänsla och omsorg om andra, men den är inte fast i ett auktoritetsberoende. Frigörelsen från auktoritetsberoendet är en process som omfattar var och en av oss men berör oss också alla tillsammans. Den är oundviklig. Den drabbar oss. Den leder till konflikter och otrygghet. Världen är orolig.

Vi befinner oss i en sökperiod som vi som enskilda individer och som mänsklighet måste förstå och klara av. Jag tänkte att det skulle kunna vara till nytta för vår förståelse av denna situation att flytta oss ner från abstraktionens höjder och se oss själva också i en mikroskala. Det är vad jag skall försöka i denna blogg.

Jag har förstått att den process genom vilken individen lämnar föräldraberodet kallas individuationsprocessen. Här börjar jag min reflektion.

Efter att man efter barndomen kommit att se sig som en unik och speciell individ, skild från sina föräldrar, vänder man sig utåt för att få bekräftelse på sin identitet genom andra i samhället runt omkring. De egenskaper man då använder sig av, och de drivkrafter som är i spel, beskrivs i vår text "[Mänskliga egenskaper och drivkrafter som förefaller helt obeaktade i diskussionerna om samarbete och organisering](#)".

Frigörelsen blir till genom att man inte längre behöver sina föräldrar för att få sin identitet bekräftad. Den nya identitetskänslan skapas istället genom den sublimes känsla som uppstår när jag känner att Du – någon utanför föräldrasambandet – känner vad jag känner och "ser att jag ser det Du ser" och som "förstår att jag förstår att Du förstår". Denna sublimes ömsesidighet är närmast som en kärleksrelation.

Det är egentligen en smula missvisande att kalla processen för "behov av bekräftelse", eftersom känslan bygger på en interaktiv process där individen själv är aktiv för att skapa sig en social värld utanför den patriarkala och släkterelaterade.

Jag har förstått att detta är en universell och ständigt närvarande frigörelseprocess. Den nedärvda drivkraft vi beskriver i vår artikel är en av människoartens viktigaste egenskaper då den gör det möjligt för oss att samarbeta med många andra utanför direkta släktband på ett sätt som inga andra djur kan. Denna drivkraft driver fram den process genom vilken vi blir vuxna och myndiga. Den är därför känd av oss alla men den kan också missbrukas och leda till katastrof vilket jag vill illustrera med denna artikel.

Vi i Sverige har just haft besök av världens mäktigaste man – som massmedia uttrycker det – President Obama från USA. Just vid sådana tillfällen blir avsaknaden av förståelsen för denna frigörelseprocess från det "gamla" och auktoritetsberoende samhället särskilt framträdande. I ett paternalistiskt samhälle identifierar man sig nämligen ständigt just med olika fadersfigurer.

USA är kraftigt paternalistiskt. Protesterna haglar. Men också de är paternalistiska. De bygger inte dialog. De är ensidiga. De speglar bara en paternalistisk variant. Men det är ju just ett paternalistiskt samhälle vi

nu är på väg bort ifrån – mot något nytt och ännu okänt. Därför blir spektaklet runt Obama särskilt förvirrande.

Obamas retorik vid presskonferensen gjorde det tydligt att han känslomässigt spelar på en paternalistisk identifiering hos åhörarna. Han låser fast sina åhörare i ett auktoritetsberoende i vilket vi förlorar oss själva. Storheten och makten bländar oss. Vi lär oss resonera och agera som om vi vore allsmåttiga som han – fast med andra åsikter. Vi blir "bekraftade" – får kraft – genom honom. Vår individuationsprocess blockeras. Vi blir i tanken allt mindre självständiga. Det finns dock alternativ.

Individuationens drivkraft är kopplad till att man själv ser sig som ansvarig för vad man tänker och vad som sker i samspelet med andra. Man uppfattar det därför som angeläget att känna att man har kontroll över denna process. Man vill vara fri men ändå tillsammans. Men för att man skall känna sig fri och självständig måste det vara ett ömsesidigt åtagande. Ingen kan få dominera den andre. Bägge måste ställa upp.

Jag kallar en sådan relation friständig. Endast genom friständiga relationer kan vi var för sig göra oss fria och oberoende från det paternalistiska inflytandet. Det hjälper inte bara att protestera. Det är något annat som måste till. Men vägen dit är ofta smärtsam och förvirrande och fylld av besvikelser på oss själva och på varandra.

Svårigheterna beror på att man i denna process är sårbar – speciellt när det gäller att hantera personer och grupper som är manipulativa och använder vår egen osäkerhet och sårbarhet för att dominera oss och få makt och "få oss att". Vi måste därför hjälpas åt att identifiera och försvara oss mot sådana manipulatörer. Jag skall här beskriva förförelseprocessen på individnivå för att om möjligt illustrera dess betydelse på makronivå i vår samvaro med USA och Obama.

På individnivå kallas dessa manipulativa processer för "grooming" och handlar om hur män lyckas få sex med unga flickor genom kontakter på nätet och/eller tal om att de skall bli uppmärksammade och få kontakter.

Grooming – eller förförelseprocessen – börjar enligt Sven-Åke Christiansson vanligen med något som den unga individen tycker är önskvärt och rimligt och till synes är helt ofarligt – exempelvis att man hoppas kunna tjäna en hacka utan allt för mycket arbete eller få tillgång till något som man åtrår. Haken är att man trots allt gör något kränkande – exempelvis strippar framför kameran eller erbjuder ett "ligg". Men det

är så litet att det verkar ganska oskyldigt. Precis som fisken ser man betet men inte fiskaren.

Poängen är att man gör det man gör för att den man binder sig vid verkar ha makt och inflytande. Man gör det man gör för att det är ett sätt att ta sig ut i stora vida världen. Man gör det man gör för att man faktiskt vill ge sig in i en sådan lek. Man gör det man gör för att det känns underbart att låta sig tjasas och förtjasas.

Man ser sig själv i allt mer betydelsefulla situationer men inser inte att man trots allt agerar på den andres villkor. Man tror sig ha kontroll. Man tror sig om att kunna säga nej om det behövs. Det farliga blir lockande just för att det är farligt. Man tror sig om att kunna visa sig vacker, stor, stark och betydelsefull och att den andre skall respektera det. Man tror att relationen är ömsesidig. Men det är just här man blir lurad.

Groomingprocessen är själva förberedelsefasen för att man skall falla i fällan. Den är till för att det skall växa fram en god relation i vilken offret känner solidaritet med manipulatören. Till slut ställs emellertid offret av manipulatören inför valet att göra något offret egentligen inte vill. Då är offret redan fast i ett lojalitetsband och i sina egna fantasier om vad relationen i framtiden kan komma att leda till.

När man väl efter mycket tjat fallit till föga har man bara genom att göra det förlorat sin självständighet. Man har då blivit lurad. Man har svält betet.

Men eftersom hela processen handlar om att man trots allt till slut skall känna sig fri och självständig är insikten om misslyckandet svår att bära. Insikten går ens ära för när. Den blir personlig och ökar osjälvständigheten, osäkerheten och förvirringen. Man känner sig korkad och till-intet-gjord – som flera av flickorna i Sven-Åke Christianssons berättelser uttrycker.

Man vill förstås inte gärna se sig som "korkad". Man vill istället se sig vuxen. Att vara vuxen innebär att man känner att man måste ta ansvar för den relation man engagerat sig i. Man vill därför inte erkänna att man ännu inte lärt sig detta. Att misslyckas med att vara vuxen är både skrämmande och skamligt så det döljer man även för sig själv.

Man vet innerst inne att felet är att man inte sagt "nej" när man borde. Man har istället blivit övermannad. Istället för att vara gränssättande har man hamnat i passivitet och har av falsk lojalitet lurats allt längre in i att medverka i sådant man egentligen skäms för, men som man trots allt

känner ansvar för. Offret blir således stegvis indragen i något denne egentligen inte vill vara med om. Offret agerar som offret gör för att man trots allt vill visa sig solidarisk. I början är man förförd av möjligheterna men i slutet handlar man av tvång.

Särskilt allvarliga blir situationer där man inte vill visa sig omedgörlig. Man säger då nej till radikala förslag, men ser ingen annan utväg än att behöva gå med på en kompromiss som innebär något "mindre farligt". Därmed beträder man den farliga vägen och förlorar en bit av det själv man egentligen vill ha. Ofta står man också enligt Sven-Åke Christiansson av ren solidaritet fast vid olämpliga beslut trots oroande tecken på att det är något som inte "stämmer".

En försvårande omständighet tycks vara tidspress. Inför en sådan har det redan i groomingprocessen etablerats färdigformulerade argument för att man bör fullfölja det beslut man förväntas ta. I princip innebär groomingprocessen att "offret" till slut kommer att övertyga sig själv om ett visst beslut. Offret ser det därför som naturligt att man "får skylla sig själv" när det går gale.

Detta gör att man skäms och förtränger situationen. Manipulatören har då sett till att man blir övertygad om att man "för sin egen skull" skall hålla det som händer hemligt och ordnar så att kontakterna med omvärlden reduceras. Därmed blir processen som sådan osynlig för omvärlden och svårare för alla andra att skydda sig mot.

Sven-Åke Christiansson och Ulrika Roglands ambition med sitt föredrag och sin bok är därför att offentligt visa hur "manipulatorerna" gått till väga och hur rimligt det är att man blir lurad. Ensam är inte stark. Är man i en sårbar situation och i en sökperiod behöver man inte skämmas. Man har istället rätt till allt stöd. Men det måste pratas om det. Det som hänt måste upp i ljuset. Annars får manipulatorerna härja fritt.

Att överge paternalismen är bra. Att bli självständig är bra. Att ta ansvar är bra. Men man blir samtidigt ensam och sårbar. Det finns därför i denna process sådant som man bör akta sig för. Men alltför ofta lurar groomingprocesser oss in i paternalismens svarta hål.

Vi blir då dominerade, vi förminskas till ingenting, vi tappar vår självständighet och vi hittar inte ut. Om detta måste vi tala annars går det illa. Här måste vi alla hjälpa varandra.

Finner du groomingprocesser i din närhet? Vilka är de första tecknen?
Hur kan man komma till tals om dem? Kan ni utforska dess natur
tillsammans?

Referenser

Rogland U, Christiansson S Å (2016): Vad är grooming. Malmö: arx
Förlag.

<https://www.bokus.com/bok/9789187049057/jag-kande-mig-speciell-grooming-pa-internet/>

Wennberg-B-Å, Hane M (2013): Mänskliga egenskaper och drivkrafter
som förefaller helt obeaktade i diskussionerna om samarbete och
organisering. Degerfors: Samarbetsdynamik AB

<https://menvalt.se/Filerpdf/2013-bloggar/Dominans.pdf>